

Goran Vojnović

A FÜGEFA

TYPOTEX VILÁGIRODALOM

Goran Vojnović

A FÜGEFA

Fordította
Reiman Judit

TYPOTEX

**Az Európai Unió
társfinanszírozásával**

Az Európai Unió finanszírozásával. Az itt szereplő vélemények és állítások a szerző(k) álláspontját tükrözik, és nem feltétlenül egyeznek meg az Európai Unió vagy az Európai Oktatási és Kulturális Végrehajtó Ügynökség (EACEA) hivatalos álláspontjával. Sem az Európai Unió, sem az EACEA nem vonható felelősségre miattuk.

A könyv a Szlovén Könyvügynökség támogatásával jelent meg.

Goran Vojnović: *Figa*

Copyright © Beletrina Academic Press, 2016

www.beletrina.com

Hungarian translation © Reiman Judit, 2024

Hungarian edition © Typotex, Budapest, 2024

Engedély nélkül semmilyen formában nem másolható!

ISBN 978 963 493 289 5

ISSN 2064-2989

kettőjüknek

Risto Marjanović rendőrbiztos 1955-ben Bujében úgy fogadta az újonnan kinevezett erdőfelügyelőt, Aleksandar Đorđevićet, ahogy azt az ő vidékükön illik. Irodájában megterítette az asztalt, és kitett rá minden ínycséséget, amit felesége, Jovana magával hozott a szerbiai Užicéből. A híres užicei kajmak, duvan čvarci,* füstölt hús, szalonna, erős barackpálinka, mindez ott várta Aleksandart, aki ugyan a baráti Szlovéniából érkezett, de a nevéből ítélve honfitársa volt, akivel anyanyelvén beszélhet. Risto nem sokkal azelőtt foglalta el politikai biztosi helyét az Isztriai-félsziget északi részén, de már elfogta a honvág, és felfedezte, hogy szeretett Jugoszláviájában élnek idegenek is, akik látszólag érthető nyelven beszélnek, ám ő mégsem érti őket. Furcsák voltak ezek itt Bujében. Risto legszívesebben kerülte őket, és ahelyett, hogy a sarkukban lett volna, az alkalmasakat beléptette volna a pártba, az alkalmatlanokat kizárta volna a társadalmi életből, inkább hagyta, hogy menjenek a maguk útján. Elsősorban arra ügyelt, hogy a lehető legkevesebb dolguk legyen vele, neki pedig velük. Amikor közölték vele, hogy Ljubljánából érkezik egy Aleksandar Đorđević nevű fiatalember, úgy megörült a hírnek, mintha Josip Broz-Tito látogatását jelentették volna be. Valami azt súgta neki, hogy Aleksandar azonnal meg fogja érteni, hogy mi a baj Buje lakosaival, és Risto elmondhatja neki, amiről nem volt szabad beszélni a testvériség és egység

* Tejszínes krémsajt, illetve sertéspörcc.

országában, Aleksandar hozzá hasonlóan észre fogja venni, hogy ezekkel az emberekkel nem lehet testvériesen beszélni, sem testvériesen inni, sem testvériesen bunyózni, ő maga is látni fogja, hogy a szocializmusnak semmi haszna belőlük, megérti, hogy jobb őket békén hagyni ahelyett, hogy kiűznék az Istent a tökkelütött fejükből. Risto remélte, hogy Aleksandar előtt nem kell megjátszania magát azzal, hogy éjjel-nappal a haza jobbá tételén dolgozik, bevallhatja neki, hogy szívesebben zárkózik be az irodájába úgy téve, mintha ott se lenne, amikor kopognak az ajtón, miközben barackpálinkát iszik és az otthonára gondol, arra, hogy ha rajta múlna, azonnal visszamenne az erdőbe, a partizánok közé, hogy már rég elhagyta a háborúbéli bátorsága, és most, amikor béke van, úgy érzi magát, mint egy gyáva balek, várja, hogy besötétedjen, aztán lopva oson a városban, amelynek ő a parancsnoka, ólálkodik, mint konspirátor a háborúban, és ezektől az emberektől, ezektől az isztriaiaktól jobban fél, mint annak idején a németektől. Risto mindezt el akarta mondani Aleksandarnak, bár tudta, hogy amint ott ülnek egymással szemben, nehezen találja majd a szavakat, mert Aleksandart egyáltalán nem ismeri, Aleksandar fiatalabb nála, Ljubljánából jön, és lehet, hogy ugyanolyan furcsa, mint a bujeiek. Amikor felöntött a garatra, Risto azon is elmélkedett, hogy vannak-e még egyáltalán normális, hozzá hasonló emberek, mert már Užicban is megváltozott mindenki, az itteniekhez hasonlóan ők is hagynak beszélni, nem szakítanak félbe, csak bámulnak rád tágra nyílt szemmel, és nem tudsz rájönni, mi jár a fejükben. Talán már sehol sincs senki, gondolta Risto, akinek beismerhetné, hogy fél a tágra nyílt szemektől, amelyekben elmerül, mint a mocsárban, nincs senki, akinek ő, a politikai biztos, a kommunista párt tagja elmondhatná, hogy fél az emberektől, akik csak állnak előtte és hallgatják őt. Aleksandar Đorđević ezért az utolsó reménye volt, ő biztosan megérti, tudni fogja, miről beszél Risto, mert a mi fajtánk, és a mieink ugyanúgy gondolkodnak, hasonlóan látják a világot.

Risto természetesen nem tudhatta, hogy kit rejt a hazainak hangzó név, amikor Aleksandarra türelmetlenül várakozva egymás után hajtotta fel az erős barackpálinkát és rágcsálta hozzá a kikészített kolbászdarabokat. Nem tudhatta, hogy Aleksandar Đorđević semmiben sem tipikus képviselője családjának, mert az a család, amire a neve is utalt, egyszerűen nem létezett. Újvidéken született 1925-ben, először anyja, Ester Aljehin vezetéknevét viselte, aki ápolónő és könyvesbolt-tulajdonos volt, a keresztnévét azonban anyja szavai szerint apjától örökölte. Apjáról azon kívül, hogy állítólag Ukrajnából származott, Aleksandarnak hívták, és olyan sűrű, bozontos szemöldöke volt, mint neki, nagyapám soha nem tudott meg többet, és még ebben is haláláig kételkedett. Ester számára, aki apjától, Moshétól megörökölte a kis újvidéki könyvesboltot, a háború már jóval azelőtt megkezdődött, hogy az első német csapatok megjelentek Újvidék utcáin. Ő is megkezdte a maga szabadságharcát még a szabadságharcosok előtt, akiket majd feljegyez a történelem. 1937 szeszélyes, esős tava-sza elegendő volt számára ahhoz, hogy elcsavarja Milorad Đorđević fogorvos fejét, és meggyőzze őt a házasságról, majd már Đorđević asszonyként a fiával, Aleksandar Đorđevićcsel egy szó magyarázat nélkül elhagyja újdonsült férjét és szülővárosát, és Belgrádba költö-zön. Branislava, mert ettől kezdve ezt a nevet használta, a megfelelő képzettség megszerzése után ápolónőként helyezkedett el, és min-denkinek Milorad özvegyeként mutatkozott be. Még templomba is járt, gyertyát gyújtott az emlékére, és a kis Aleksandarnak meg kellett tanulnia imádkozni álhalott álapja lelki üdvéért, és kivívnia a belgrádi asszonyok együttérző tekintetét, és mindezt azért, hogy az oltárnál imádkozó Đorđević asszony és fia képe minél jobban rögzüljön az emlékezetükben. Ester Aljehin, alias Branislava Đorđević életében minden egyetlen egyszerű célnak volt alárendelve: hogy biztosítsa kettejük túlélését, és elkerüljék a megaláztatást és üldöztetést. Déd-anyám nem érezte kötelességének senkinek sem bemutatkozni az

igazi nevén, nem érezte szükségét az őszinteségnek, senki sem érdemelte ki, hogy olyannak ismerje meg, amilyen álarc nélkül volt. Megvetette a világot, amely nem is próbálta titkolni földhözragadt gyűlöletét minden iránt, ami más, ezért dédanyám különös élvezettel hazudott az arcába, és megjátszotta, hogy éppen olyan, amilyennek ez a hitvány világ látni akarja. Szerepe szerint egy volt közülük, odaadóan magáévá tette félelmeiket és előítéleteiket, primitivizmusukat és tudatlanságukat. Kaméleonként hasonult lenézett környezetéhez, kedvesen mosolygott, és az embereknek megadott minden tiszteletet, napról napra tökéletesítette a hazudozást, mígnem teljesen elveszett benne, és az okos, kimért, fensőbbes Ester Aljehin, aki otthon a kis Aleksandarnak eredetiben olvassa fel halkán Joseph Rothot, eltűnt a kishitű Branislava Đorđević hazug álarca mögött, aki férfi hódolóinak megbotráncozva magyarázza, hogy egy férjzett nő örökre férjzett marad, mit képzelnek, nem szégyellik magukat bűnös gondolataik miatt. Ám Branislava Đorđević nem tudta magában elnyomni Ester Aljehin félelmeit, amikor a városban meglátta az első német egyenruhát, és hallott Štiglic doktor rejtélyes eltűnéséről, amikor a fülébe jutottak suttogva terjesztett hírek arról, hogy éjszaka valami történik a régi belgrádi piactéren. A félelem elűzte Branislava Đorđevićet Belgrádból, ahol semmi sem veszélyeztette, senki sem fenyegette és senki sem ismerte a titkát, de Ester Aljehin félelme hatalmas volt, túlélési vágya pedig annál is nagyobb, így Branislava és Aleksandar Đorđević 1942 februárjában megérkezett Ljubljanába, mely akkor olasz megszállás alatt állt, akiktől Ester valamilyen okból kevésbé félt, mint a németektől. A szlovénokat is kevésbé félelmetesnek találta a szerbeknél, elsősorban azért, mert Ljubljana messzebb volt Újvidéktől, mint Belgrád, és a szlovénok között biztosan kevesebben voltak, akik ismerhették a titkát. Ám félelme nem tűnt el azzal, hogy Ljubljanába jött, sőt, felerősödött, mert a szlovénok gyanakodva néztek rá, hasonlóan ahhoz, ahogy tizenhárom évvel később a bujai lakosok

tekintettek Risto Marjanovićara. Ez csupán az idegenek iránti bizalmatlanság volt, de Branislava nem tudta értelmezni, mit látnak benne a ljubljanaiak, és tekintetük mivel vádolja őt. Ezért Ester Aljehin Ljubljanában még jobban meghúzta magát. A kórházban szótlanul végezte a munkáját, aztán bezárkózott szerény otthonába. Nem járt sétálni a városba, sem templomba, nem járt a piacra, egyáltalán nem ment emberek közé, nem próbált újabb szerepbe bújni, nem akart a tömeg része lenni, mert ez a tömeg annyira idegen volt számára, hogy az már meghaladta színészi képességeit. Estéknént Aleksandar tanította anyját a szlovén nyelvre, mert ezen a nyelven beszélgetett az iskolatársaival, Ester azonban senkihez sem szólt szlovénul. A fiú olaszul is tanította anyját, mert az olasz nyelv kötelező volt az iskolában, anyja pedig németre tanította őt, amit apjától tanult. Az ellenség nyelve volt, de ezen a nyelven írt Joseph Roth is, mondta a fiának. Semmi sem egyértelmű ezen a világon, mondta a nő, aki más szemmel nézte ezt az örült világot. Szerinte a háború nem osztotta fel a világot jókra és rosszakra, sem a mieinkre és a többiekre, az ő szemében a háborúban az egyik oldalon állt ő és Aleksandar, mindenki más pedig a másikon, ezért Ester Aljehin minden egyes nap megvívta a maga harcát, mindig résen, mert örökké fogságában tartotta a félelem, amely először 1936-ban hasított belé Újvidéken, amikor a könyvesboltba bejött egy férfi, és kijelentette, hogy már nem sokáig lesz úgy, hogy egyesek csak lapozgatják a könyveket, mások meg a földeken dolgoznak, hamarosan eljön az új rend. Ettől kezdve Ester Aljehinben folyton növekedett a félelem, Ljubljanában nem engedte, hogy Aleksandar este felgyújtsa a lámpát, suttogva beszélt, minden nap gyorsabban tette meg az utat a kórháztól a lakásáig, amikor pedig télen már kora délután leszállt a sötétség, futott a ljubljana utcákon, futott a lakásáig, bezárta az ajtót, és háttal nekidőlt, mintha üldöztek volna. 1944 végén, amikor Ljubljanát már elfoglalták a németek, egyik este Aleksandar az iskolából hazatérve az ajtó előtt fekve találta

Estert. Szívét legyőzte a félelem, összeesett a zárt ajtó előtt, a város központjában, amely érzéketlen maradt iránta, nem ismerte a titkát, nem értette és nem is érthette, mitől félt annyira ő, Branislava Đorđević, volt könyvesbolt-tulajdonos, Milorad Đorđević özvegye, a ljubljanoi kórház példás munkát végző ápolónője. Akkoriban gyakoriak voltak a felderítetlen halálesetek, senkit sem rázott meg, hogy egy fiatal nő szívinfarktust kapott, nem keltett feltűnést, nem számított rendkívüli eseménynek ezekben a rendkívüli időkben. Eljöttek, Aleksandarnak részvétüket nyilvánították, aztán elmentek, egyedül hagyva őt a lakásban, ahol félt meggyújtani a lámpát, és másképp, mint suttogva, beszélni, hogy meg ne ijessze halott anyját.

Risto Marjanović magányos rendőrbiztosban, aki 1955-ben Bujében a maradék kajmakkal, tepertővel, füstölt hússal és egy majdnem üres üveg pálinkával várta őt, Aleksandar Đorđević annak a világnak a lenyomatát ismerte fel, amelyiktől Ester Aljehin annyira félt, azét a világot, aminek az övének kellett volna lennie, de a legkevésbé sem volt az, egy olyan világot, amit megvetett és épp annyira félt is tőle. Aleksandar Đorđević, egy otthonosan csengő név idegen tulajdonosa, akiben Risto Marjanović jövőbeni barátját, a hőn áhított rokon lelket látta, nem lehetett alkalmatlanabb ennek a szerencsétlen embernek a barátságára. Ezt Risto valószínűleg már abban a pillanatban látta, amikor Aleksandar belépett az irodájába. Volt valami a tartásában, komolyságában, hallgatásában, türelmes várakozásában, hogy Risto szólaljon meg elsőként, a magázásában, mindenben. Na tessék, még egy, gondolta a kiábrándult Risto, még egy idegen, érthetetlen ember, aki elől rejtőzködnöm kell, akit kerülni fogok. Végigmérte az ajtóban álló Aleksandart, aki az utasításokra várt, lenyelte az utolsó korty barackpálinkát, aztán felállt, és az ajtó felé indult.

Gyerünk. Minél előbb találunk neked szállást, annál jobb mindkettőnknek.

Risto elvezette Aleksandart az utca túloldalán, a főtér sarkán álló házhoz. Kinyitotta a kaput és belépett.

Nincs nálam a kulcs, de nem lesz szükséged rá. Senki sem jön be ide, inkább menekülnek majd előled.

Megmutatta a konyhát, fürdőszobát és hálószobát. Kinyitott egy szekrényt, ami tele volt ruhákkal.

Ha helyre lesz szükséged, told félre vagy dobd ki őket.

Risto levett néhány ruhát a vállfákról, és a szekrény aljára csúsz-
tatta őket.

Ez kié?, kérdezte Aleksandar.

Ez? Nem tudom. Valami olaszoké.

És hol vannak?

Kik? Az olaszok?

Igen.

Honnan tudjam! Elmentek.

A holmijuk nélkül?

Risto elvesztette a türelmét, elege volt Aleksandarból és a kér-
déseiből.

Ha akarsz, holnap reggel küldök valakit, aki kiüríti a szekrényeket.

Nem tudok ebben a házban lakni.

Miért?

Hát maga is látja, itt emberek laknak.

Tulajdonképpen mit akarsz? Hogy szállodát építsek neked? Minden ház ilyen. Ők elmentek, mi idejöttünk. Így van ez az életben.

És mi van, ha visszajönnek?

Főzz nekik kávé, és kínáld meg őket ennivalóval.

Amikor Risto elment, Aleksandar visszament a hálószobába, és összeszedte a Risto által szétszórt ruhákat. Visszatette őket a vállfákra, becsukta a szekrényt, és lement a konyhába. Óvatosan körbejárta az asztalt, nem akart semmit sem megérinteni. A mosogató mellett lévő pohár alján a finom porréteg alatt kiszáradt kávézaccot látott,

a tűzhelyen álló fazékban pedig megfeketedett ételmaradékot, a tűzhelyben elszenesedett fahasábok, mellettük fekete szélű újságpapírdarabkák. A falon szemmagasságban volt egy négyszögletes folt, egy kép vagy fotó helye. Aleksandarnak eszébe jutott, hogy valaki biztos elvitte, talán Risto, talán valaki más, aki bemerészkedett egy elhagyott házba. Fáradt volt, felment a hálószobába, de az ágy előtt megállt. Nem volt képes befeküdni az idegen ágyneműbe, lefeküdt hát a padlóra az ágy és a szekrény közé, a zubbonyát a feje alá húzta, és egy pillanat alatt elaludt. Szerencsére fiatal teste még nem szokott teljesen hozzá a ljubljanoi puha ágy adta kényelemhez.

Reggel Aleksandar még egyszer megmondta Ristónak, hogy nem maradhat abban a házban. A rendőrbiztos, aki kízó fejfájása miatt csukott szemmel, sötétben, behajtott ablaktáblák mögött ült, elmondta Aleksandarnak, hogy minden rendelkezésre álló ház hasonlóan néz ki, és ha újat akar, akkor építsen magának. A másnapos Risto persze nem gondolta komolyan, csak mielőbb meg akart szabadulni látogatójától, de szerencsétlenségére az új erdőfelügyelő, ez a furcsa fiatalember úgy gondolta, hogy új házat építeni könnyebb, mint egy idegen házban lakni.

Amikor Risto látta, hogy Aleksandar nem érti őt, kinyitotta a szemét, és más hangot ütött meg:

Figyelj ide, Dorđević, ha mindenki be tud költözni ezekbe a házakba, akkor te is be tudsz. Érted? Ne játszd az eszed, és ne hülyéskedj, hanem takarodj innen a házadba.

Az nem az én házam, Marjanović elvtárs.

Nem a tied?

Nem.

Most minden a miénk, ugye?

Igen.

Nahát, ha azt mondom, hogy a ház a tiéd, az azt jelenti, hogy a tiéd.

A mienk nem ugyanaz, mint az enyém.

Mit mondtál?

A mienk nem ugyanaz, mint az enyém.

Te szórakozol velem?

Nem.

Gyere velem.

Risto kivezette Aleksandart az utcára, és észak felé mutatott.

Látod azokat a dombokat ott? Odáig tart az én hatalmam. A határig. Ott építhetsz magadnak egy új házat. Hogy az ablakból láthasd Szlovéniát.

A másnapos Risto így fektette le Aleksandar házának alapkövét Momjan faluban, a szlovén határ mellett, öt kilométerre a várostól, azt gondolván, hogy jól megbüntette a fiatal erdészt a szemtelenségéért.

Egy héttel később Aleksandar és terhes felesége, Jana az öt kilométer hosszú úton gyalogoltak Bujéból Momjan felé. Aleksandar pár méterenként odafordult a feleségéhez, várva megvető tekintetét, várva, hogy a holtfáradt Jana megáll, és megkérdezi, hogy elfelejtette-e, hogy ő terhes, és még milyen messze van az ő telkük. De Jana csak szótlanul ment utána.

Aleksandar tudta, hogy a felesége hallgatása semmi jót nem jelent, és az út végén nem fog lelkes szavakat hallani tőle, de most már nem hagyhatta abba, csendben ment tovább, nem akarván alkalmatlan megjegyzésekkel tovább rontani a helyzeten. Sem előtte, sem utána, soha többé nem tűnt neki a Bujéból Momjanba vezető út olyan hosszúnak, mint azon a reggelen, soha nem állt sem előttük, sem utánuk olyan végtelen út, olyan meredek emelkedő, annyi kanyar az isztriai dombok között.

Jana már látszódnó hasával sem maradt le mellette. Ha Aleksandar szaporázta a lépteit, ő is gyorsított, és Aleksandar tudta, hogy ebből nem sül ki semmi jó, csak remélte, hogy Jana majd megáll Momjan

előtt, és még útközben elmondja, ami a szívét nyomja. Ám a felesége még akkor is hallgatott, amikor Aleksandar megállt, és széttárta a karját.

Itt vagyunk.

Megmutatta a napfényben fürdő öblöt, aztán ujjával végigmutatott a partvidéken egészen Umagig, amely eltűnt a tavaszi ködben, majd visszatért a kis, sűrűn lakott Bujéhoz, ami ilyen távolságból alig volt nagyobb Momjannál, aztán továbbment a közeli hegy lábánál kezdődő Szlovénia felé.

Mintha a természet szemén csókolt volna, így írta le a látványt Aleksandar Ristónak, azt kívánva kifejezni ezzel, hogy számára a büntetés Isten ajándéka. Aleksandar, a megrögzött ateista így jellemezte a telkét, hogy bosszantsa a nála is elvakultabb ateistát, nem tudván, hogy ezt a megtört, kétségbeesett embert ez már nemigen hozza lázba...

Isten ajándéka.

Jana sohasem emelte fel a hangját. Amikor haragudott, alig szólt, csak lassan, nagy szünetekkel ejtette ki a pár jól célzott szót, olyan halkán, hogy alig lehetett hallani, de ettől mindenkinek, aki a közelében volt, felállt a hátán szőr. Üres tekintettel bámult maga elé, mintha megfagyott volna ereiben a vér, amitől először Aleksandar, majd a gyerekek, később pedig az unokák is megrémültek. Aleksandar elbeszélése szerint a tekintete sohasem volt olyan ijesztő, mint akkor, azon a reggelen Momjanban.

Isten ajándéka, mondta Jana, és egy szóval sem többet, amíg vissza nem értek Bujéba a főtér sarkán lévő házba, ahol esténként a konyha padlóján ágyaztak meg egy matracon, holmijukat kivették a dobozokból, aztán használat után visszapakolták őket, ahol a Ljubljánából hozott edényeket használták evéshez és iváshoz, és ahol felállítottak egy kis szükségszállást egy idegen ház közepén.

Jana mindent elmondott Aleksandarnak azzal a két szóval, ami-

ben benne volt egy egész elbeszélés egy terhes nő útjáról Bujéból Momjanba, egy világvégi házhoz zengett óda és az elhagyott ljubljana otthon elvesztése felett érzett gyász. Ez a két szó lázadás volt minden ellen, de Aleksandar hitt az ifjonti lelkesedésben, hogy ebben a történetben sikerül majd neki Janát a maga oldalára állítania, és elkezdte építeni a házát Momjanban abban a reményben, hogy ha majd elkészül, a felesége is megtalálja az igazi otthonát benne.

Ki tudja, mi vezette Aleksandart ebben, vajon a vágy, hogy életében először a saját földjén álljon, a saját életét élje, és végleg elhallgattassa magában Ester Aljehin félelmét, vagy csak egy becsületes ember igazságérzete volt, ami azt diktálta neki, hogy nap mint nap egyenesen a világ arcába vágja, hogy ő, Aleksandar Đorđević inkább megtesz naponta tíz kilométert gyalog Momjanból Bujéba és vissza, mint hogy egy idegen ágyban aludjon. És hogy valami, amit mindenki csinál, csak ezért nem biztos, hogy helyes, és neki el kell fogadnia. Akárhogy is, egyvalami világos volt: minden nap, minden alapozáshoz felrakott kővel Aleksandarból az anyja szólalt meg, aki arra tanította, hogy időnként normálisnak számít, hogy mindenki megőrül, és a tömegek kiszolgálása nem mindig elég a túléléshez.

Jana nem járt vele Momjanba, Bujében maradt, és apró, láthatatlan lépésekben a maga képére alakította az idegen házat. A régi tulajdonosok minden holmiját eltette szem elől. Az edényeket elvitte a konyhából, a ruhákat a szekrényekből, az ágyneműt az ágyról, még a karnisról levett függönyöket is a pincébe száműzte. Kitakarította a házat, és elkergette Aleksandar szellemeit, hogy képes legyen ott lakni, bár a férje inkább odafentre rendezkedett be a semmibe vezető kanyargós út végén.

Minden lerakott kővel több lett belőle ezen az ajándékba kapott földdarabon, és egyre kevesebb a feleségénél. Minden izzadságcseppelel, ami homlokáról lehullott és a vörös föld beitta, több gyökeret eresztett ebbe a világba. A világ egy parányi darabja most az övé lett,

nem a miénk, csak az övé. Érezte a különbséget, és nem szégyenkezett miatta, a tulajdonban igazságosságot látott, kárpótlást hontalan éveikért. Esténként sokszor üldögélt a földjén a tengert bámulva, és azt kérdezte magától, hogy ez a boldogság-e, amit annyit emlegetnek, vagy inkább az az érzés, hogy csupán létezel, sehová sem akarsz menni, mozdulatlanul ülnél itt a világ végéig.

Aleksandar és Jana két helyen építgette az otthonát, ki-ki a magáét, és hívogatták egymást látogatóba. Két koraszülött, két éretlen szerelmes gyerekes játéka volt ez, akik különbözőképpen képzeltek el felnőtt életüket. Aleksandar mentsége a gyerekkora volt, amelyet szinte teljes egészében Ester Aljehin félelme töltött ki, Janáé pedig fiatal kora, kevesebb mint húsz éve, kettejüké pedig a szerelem, az ellenállhatatlan mágneses erő, ami vonzott és taszított egyszerre, és vonzani és taszítani fogja őket egy életen át.

Az egyik reggel Aleksandar szokásos útján a városban úgy döntött, hogy tesz egy kis kitérőt, és benéz a házba Janához. Napközben a munkájával volt elfoglalva, amit maga szabott ki magának, ezért sokszor bolyongott céltalanul az erdőben, jelölgetve a kivágásra ítélt fákat. A délutánt általában Momjanban töltötte, ahol a háza már kezdett formát öltetni. Hogy megtörje a mindennapos rutint, elhátározta, hogy váratlan látogatásával meglepi a feleségét. Hosszú idő óta először lépett be délelőtt a napfényben fürdő házba, és azonnal megértette, mit tett vele Jana. Abban a pillanatban észrevette, amit azelőtt az esti szürkületben nem látott fáradt szemével. Az ismeretlen tárgyak eltűntek, az idegen ház megtelt velük kettőjükkel. Az ő ételmaradékaik, az ő szennyes ruhájuk, edényeik, újságjaik.

Felment a hálósobába, az ágyon az ő ágyneműjük, ágyhuzatuk, a szekrényben az ő és Jana ingjei. Nem voltak sehol a ruhák, amiket Risto kiszórt a szekrényből, ő pedig visszaakasztotta. Nem maradt semmi nyom a régi lakók után, akik itt ettek, aludtak, éltek. Végre egyedül voltak a házban, már nem volt senki, aki láthatatlanul ott jár-

na a nyomukban, senki, aki hangtalanul lépkedne a csikorgó lépcsőn, aki a huzattal együtt bolyongana egyik szobából a másikba.

Most már csak Janát látta a házban, aki lent a konyhában vacsorát főzött, mosott ruhát teregetett a házak közé kifeszített kötélre. Látta, ahogy kihajol az ablakon, és várja, hogy fáradtan hazatérjen Momjanból, látta, ahogy, miközben ő elhúzza a konyhaasztalt és leteszi a matracot a konyha padlójára, a fürdőszobában felveszi a hálóingét, és az ajtóban állva várja, hogy elkészüljön a fekhelye, hogy lefeküdhessen. Aleksandar tudta, hogy azért látja a feleségét, mert emlékei megtöltötték e ház minden zugát, kiszorítva onnan mások emlékét. A ház megadta magát nekik, és elfogta a vágy, hogy bezárkózzon vele kettesben és szeretkezzenek, és elfelejtsék a múltó napokat és éjszakákat.

Csak most vette észre, hogy Jana nincs otthon, rémülten kirontott a házból, és eszelősen rohangu a városban, várandós feleségét keresve.

Jana ezalatt Momjanban járkált Aleksandar házának falai között, kezével végigsimítva rajtuk, mintha le akarná róluk tépni férje kötődését ehhez az Isten háta mögötti helyhez, mintha érintésével akarná megérezni, magába szívni és eltetni vele.

Bolyongott a falak között, és elképzelte, ahogy Aleksandar délutánoként versenyre kel az éjszakával, igyekszik a legtöbbet építeni, amíg még világos van, és nem nyeli el a házával együtt az alkony, nem küldi vissza a városba, őhöz. Elképzelte a férjét, ahogy ott áll a csupasz falak között, mint egy festő a vásznával, és megpróbálja lefesteni a házat. Melegség, pattogó tűz, a felmelegített borjúpörkölt illata, és a falak, amelyek tapintása olyan, mint a finom emberi bőr. Látta Aleksandart a falak között vele és a gyerekükkel, elbújva minden elől, ami nem ők, nem ők hárman. Soha nem kérdezte meg tőle, hogy milyen lesz a házuk, de most világosan látta a férjét, amint ujjaival formálja családi fészüket, menedéküket.

És akkor elkezdődött. A hasához kapott, és tudta, hogy nem fog Bujéba érne, itt szüli meg a gyermekét Momjanban, Aleksandar befejezetlen házában tövében. Kilépett az útra, körülnézett, hogy jön-e valaki, bárki.

Sem először, amikor Aleksandar idehozta, sem most, amikor egyedül jött ideig, egy árva lélekkel nem találkozott az úton. Az út melletti házakban sem látott senkit, de Bujében is üresnek látszottak a házak, bár még laktak bennük emberek. A szeme sarkából néha látott fantomokat, akik lopva kikandikáltak az ablakon vagy udvarok mélyén tettek-vettek. Néha hallott érthetetlen hangokat, amelyek a téren át elértek hozzá, de neki úgy tűnt, hogy ezek az emberek az ő házában laknak, és el akarják üldözni onnan őt, a betolakodót, ezért gyorsan becsukott ajtót-ablakot, és a konyhai edénycsörömpölésbe menekült.

Ám most szeretett volna fantomokat látni. Vágyott a hangjukra, cipősarkuk kopogására, a krumplihámozó kés, a mosogató szélét súroló ruha hangjára, bármire, ami elárulta volna jelenlétüket a zárt ablaktáblák mögött. Nem akart hinni a síri csöndnek, és a testét elhagyni kívánó gyermek sem akart, ezért odarohant egy kapuhoz, és teljes erejéből ütni kezdte. Ököllel ütötte-verte a tömör tölgyfát, és közben hangokat vélt hallani, olyanokat, mint Bujében, érthetetlen hangokat, amiktől félt, de folytatta a dörömbölést, mert a gyerek ki akart jönni, és nem félt a fantomoktól, a kapunak ki kellett nyílni, meg kellett nyílnia a gyerek előtt, aki be akart menni.

Ez a gyerek nem volt betolakodó, nem akart elbűjni, fantomok és emberek közé akart menni, az ő szemében mindenki egyenlő volt, mindenkit megértett, ezért továbbra is verte az ajtót, amely végül kinyílt előtte. A gyerekre egy öregasszony apró szemei néztek, és mondtak valami érthetetlen dolgot, de Jana ezúttal mindent megértett.

Aleksandar a fáradtságtól botladozva kaptatott felfelé, mikor meglátta az öregasszonyt, aki az út közepén állt. Mintha rá várna, ezért azt

hitte, hogy csak látomás. Már máskor is látta, de mindig csöndben tett-vett a háza körül, és mindig visszahúzódott, amikor meglátta őt, eltűnt a ház sarka mögött, de most egyenesen a szemébe nézett, és behívta magához. Még egy fantom is jobb, mint a kétségbeesés, gondolta Aleksandar, követte az öregasszonyt a házba, és amikor meghallotta a gyereksírást, megbabonázva megtorpant egy ismeretlen nő előtt, aki az ő a lányát tartotta a karjában.

Isten ajándéka, mondta, amikor az ismeretlen nő az ő hatalmas tenyerébe tette az apró gyereket. *Isten ajándéka*, ismételte utána Jana kimerült hangján, és Aleksandar csak most vette észre a sarokban fekvő feleségét. Leült az ágyára, meg akarta csókolni, de Jana félrehúzódott.

Ígérd meg, kezdte, de nem folytatta. Teste még mindig remegett a hosszan tartó megerőltetéstől.

Ígérd meg, hogy nem fogod engedni, hogy ide-oda költöztessenek minket... a világban.

Megígérem, mondta Aleksandar, és megcsókolta felesége izzadt homlokát.

A szobában ekkor érthetetlen hangok áradtak szét, amelyek simogatták, átölelték őket, ének csendült fel. Aleksandar az öregasszonyt kereste tekintetével.

Grazie, donna sante.

A háború után először szólalt meg olaszul. Megszakította a magára vetett varázslatot, és a házban kószáló hangok hirtelen értelmet nyertek. Az ismeretlen nők suttogva dicsérték az újszülött kislány szépségét, anyja szemét és apja ajkait fedezték fel rajta.

Idővel Aleksandar elbeszélésében Isten ajándéka isteni jellé változott, amely eldöntötte, hogy két otthonuk közül melyik legyen az igazi, a bujei vagy a momjani. Számára isteni jel volt, hogy elsőszülött lánya Momjanban és nem Bujében jött a világra, hivatalosan ugyan

ez utóbbi volt a szülőhelye, de a Đorđević–Benedejčič família végleg Momjanba költözött, a bujei házat pedig átengedte újabb betolakodóknak.

Jana inkább isteni büntetésről beszélt, amelyet az Isten mért Aleksandarra a makacsságáért, és azért, mert terhes feleségét arra kényszerítette, hogy gyalog menjen Bujéból Momjanba, ezért késte le lánya születését. Aleksandar erre minden alkalommal elismételte, hogy *Ha ez igaz, akkor az Isten egy közönséges tökfilkó.*

Az ágy mellett álló sámliról, ami nagyapámnak éjjeliszekrényként szolgált, levettem egy könyvet, és kinyitottam egy újságpapírcetlivel megjelölt résznél. Mindig sajnált bőrből, vászonból vagy papírból készült könyvjelzőket használni, amelyek a könyvek helyett örökké valamelyik tömött fiókban vagy házának más rendezetlen zugában enyésztek, míg a könyvjelző szerepét ceruzák, fogpiszkálók, aprópénz és mindenféle hosszú, lapos és vékony tárgyak töltötték be, ami épp a keze ügyébe akadt. Időskori élete csupa jelentéktelen apróságból állt. Rászáradt foltok az ingjén, ételmaradékok a tányérokon, többszínű cipőfűzők, kiégett villanykörték, kicsorbult poharak, kifogyott golyóstollak, lejárt igazolványok, régi horoszkópok, zár nélküli kulcsok, kulcs nélküli zárok – csupa lényegtelen semmiség, amire már nem akarta pazarolni hátralévő idejét.

Az egyre fogyatkozó idő tudatában nagyapám sohasem kutatott a házban a határozott céllal készült tárgyak után, például azért, hogy egy könyv lapjai közé illessze őket, hiszen mindig volt valahol a közelben éppen elég másfajta tárgy, amelyekkel ugyanúgy el lehetett végezni akár a legigényesebb feladatot. A kávé egy majonézesüvegben tartotta, innen a dzsezvába* szórta, a gázgyújtó fogójával megkavarta,

* Fém kiskanna török kávé főzéséhez.

aztán joghurtospohárba öntötte, míg a nagymama gyönyörű kerámia cukor- és sótartója, kávésdoboza, aranyozott kávéskanalai és porceláncsészéi ott porosodtak a vitrinben.

Anyámnak akkor lett elege, amikor nagyapám a személyi igazolványával jelölte meg a helyet, ahol abba hagyta az olvasást, aztán a könyvet úgy, ahogy volt, visszavitte a könyvtárba, ahonnan csak akkor kapta vissza az igazolványát, amikor valaki kikölcsönözte a könyvet. Anyám feldühödött, és vadászatot rendezett az egész házban a könyvjelzők után, kifordította a fiókokat, eltolta a fotelokat, szekrényeket, még a hűtőszekrényt is, benézett a székek és ágyak alá, végül nagy bőszen letett nagyapám sámlijára hét könyvjelzőt, megpróbálva a fejébe verni, hogy ezeket használja. Anyám minden várakozásával szemben ő pedig megígérte, hogy használni fogja.

Ám nagyapám csak este, elalvás előtt olvasott a sámli közelében, és az általa olvasott könyvek közül csak kevés került a sámlira, szóval hamarosan ismét a legkülönbélebb kacatok keveredtek a lapok közé, villanyszerelők névjegykártyáitól kezdve Jehova tanúinak szórólapjáig, legtöbbször mégis csak egy leszakított darab újságpapír. Egyszer, amikor egy nagyon vastag könyvet olvasott, több hónapon át a megboldogult Julija Morosin fényképes gyászjelentése állt ki belőle.

Julija sorsába beletörődő arca nézett rám a nappali szoba asztaláról, nagyapám karosszékének támlájáról, a kályháról, az előszobai komódról, még a vécé kövezetéről is. Többször végigszámoltam nyolcvanhét évét, három lányát a családjukkal és a temetésig hátralévő időt, mielőtt tekintetemmel már kerülni kezdtem, majd szegény Juliját felmentettem posztumusz kötelességei alól, és nagyapám stílusát követve egy vitorlásversenyről szóló cikk felével helyettesítettem.

Bár házában a tárgyak nagy szabadságnak örvendtek, a fürdőszobai törölközők a hálószoba padlóján napoztak, a szótárak a vécétartály tetején pihentek, szórakozott nagyapám nagyon fegyelmezett olvasó volt. Az olvasást sohasem hagyta abba egy oldal, pláne egy

mondat közepén. Ha olvasott, nem hagyta magát zavartatni, hiába csöngettek vagy forrt a ricset* a tűzhelyen. Mindig végigolvasta az aktuális fejezetet, ha pedig az túl hosszú volt, az olvasást a bal oldali első bekezdés végén hagyta abba. Ezért könnyű volt megállapítani, hogy nagyapám előző este hol hagyta abba az olvasást, melyik mondatot olvasta életében utoljára.

A sámlin talált könyvet ott nyitottam ki, ahol az újságdarab volt. A bal oldali lap tetején csak egy mondat vége volt, ezért előrelapoztam, és elolvastam az egész bekezdést.

Jó évszázada apai őseim eljöttek az akkor Galiciának nevezett területről, az Osztrák–Magyar Monarchia legkeletibb részéből (ma Nyugat-Ukrajna), és Bosznia-Hercegovinában telepedtek le, amelyet nem sokkal azelőtt csatoltak a Habsburg Monarchiához. Földműves elődeim magukkal vittek néhány méhkast, ekét, az elhagyott otthonról szóló dalokat és a tökéletes borscs receptjét, amit a világnak ebben a szegletében nem ismertek.

Olvasás közben éreztem, hogy a hátam mögött áll a halottkém, és arra vár, hogy odébb menjek, és megszámolhassa a hullafoltokat a nagyapám nyakszirtjén, megmérje a pupillák átmérőjét, a szaruhártya áttetszőségét, és megállapítsa a halál idejét, de nagyapámhoz hasonlóan végig kellett olvasnom a bekezdést. Ez kötelességem volt, megkésett bocsánatkérés az elmaradt látogatásokért. Jól tudtam, hogy a bocsánatkérés nem fogja megtalálni címzettjét, de folytattam az olvasást az utolsó szóig, az utolsó betűig, és ott hagytam abba, ahol ő előző este.

– Kevés ember tart könyveket az ágya mellett. A nők talán inkább, de a férfiak majdnem soha. Újságok, napilapok, de leginkább a távirányító. Ilyen időket élünk. Az emberek nincsenek tudatában, hogy az olvasással maguk alakítják az álmaikat, a könyvekkel fejlesztik és

* Zöldséges vagy húsos árpakása.

ápolják a képzelőerejüket, a televízió viszont ránk erőlteti a képeket. Az olvasás közben elképzelt képek a mieink, a tévében látottak idegeknek. A televízió megerősokolja az álmainkat. Minden, amit nézünk, bekerül a tudattalanunkba, ezért vagyunk ma egyre szórakozottabbak és nyugtalanabbak. A tudattalanunkban lévő képek a borzalom képei.

Megfordultam, és egy pirani fiatalembert láttam magam előtt, aki a határ horvát oldalán talált munkát. Feltehetően megfelelő kiképzést kapott, a gyászolótól illő távolságra állt, és részvételt teli tekintettel nézett rám. A halál volt a foglalkozása, oldottan, de kellő komolysággal beszélt, mintha azt a benyomást igyekezne kelteni, hogy minden elhunyt, akit eljött megtekinteni, számára új történetet jelent, és még nem fásult bele a rutinba. Nekem mégis az volt az érzésem, hogy egyfajta halottkém-protokoll szerint jár el, szándékosan töri meg a holtat körülvevő csöndet, és közhelyekkel teli beszéde foglalkozási kötelezettségeinek része.

Kedvem lett volna szétverni ezt a sémát, és ahelyett, hogy udvariasan bólogatnék, a legkomolyabban megkérdezném, hogy véleménye szerint a régi időkben hogyan került az emberek tudatalattijába az a sok sötét, valóság nélküli kép, amikről a középkori fantaszták számoltak be, honnan jönnek az éjszakai rémálmok, mielőtt megjelent volna a tévé és a film, honnan vették elődeink a háromfejű sárkányokat és az egyszemű kannibálokat, ha nem látták őket a kereskedelmi televíziók esti programjában.

De csak hagytam, hogy mellettem odalépjen az ágyhoz, ahol nagyapám holtteste feküdt.

Nagyapám halála volt az első halál az életemben. Elfordultam az ágyon fekvő testétől, mert félelmet ébresztett bennem. Szememmel végigpásztáztam a szobát, olyan helyet keresve, ahol a tekintetem megnyugodhat, de körülöttem minden valamiről beszélt. Az ebédlőasztal foltos terítőjén hanyagul odavetve feküdt nagyapám tévé-

nézéshez használt szemüvege. Az asztal alatt néhány kenyérmorzsa, amelyek elkerülték az asztal széléhez tartott kezét. A szoba sarkában nagy kupac régi újság, amelytől nem látszott az alatta lévő teli kosár. Az ágy széléről lelógott egy zokni, az egyik este vehette le lefekvés előtt. Eszembe jutott, hogy biztos benne van még az ő szaga, a bűze, meg egy-két lyuk, amiket rosszul levágott körme okozott. Az ablak alatt a padlón két nyitott könyv hevert, ki tudja, mikor estek le a párkányról. A szoba másik felében a tévé mellett üres pohár állt, bizonyára odaragadt a poros polchoz. A szőnyeg egyik sarka felhajlott, sokszor láttam, ahogy nagyapám megbotlott benne. A komód négy fiókjából kettő kiállt, valami kilógott belőlük. A kanapé alatt észrevettem egy kiskanál körvonalait, pár napja talán észrevétlenül leesett az asztalról. Vagy ami még valószínűbb, nagyapámnak nem volt kedve lehajolni hozzá, ezért hagyta, ahol volt.

Nagyapám mindenütt ott volt, csak ott nem, ahol a végén feküdt, az ágyon.

Nem volt ott a színevesztett szürkészöld szemek mögött, sem a bozontos fehér szemöldök és bajusz mögött, amely most először konyult lemondóan az arcára. Ott ültem mozdulatlan teste mellett, majdnem megérintettem a kezemmel, de a halálát még mindig nem tudatosítottam magamban. A házban minden olyan volt, mint máskor, a hétköznapiakban. A szobát most is sűrű füstszag töltötte be, az utca zaja akadálytalanul szűrődött át az öreg ablakokon, por-szemek táncoltak a fénysugarakban. Látszólag semmi sem változott legutóbbi látogatásom óta. Csak a nagyapám halt meg.

Ezt ismétелgettem magamban, és ezt erősítette meg a halottkém is. Anyám is bölintott rá.

Nagyanyám halálakor minden másképpen volt. Akkor csak a temetés után mentem be a házba, anyám addigra már elpakolta nagyanyám holmiját, alaposan kitakarította a házat, nagyanyám után

csak a képe maradt az ágya fölött a falon, amin egyáltalán nem lehetett felismerni. És a fogkeféje.

Anyám úgy gondolta, hogy a halál nem állíthatja meg az életet, és az elhunyt nyomait minél előbb el kell tüntetni, kitakarítani, ledörzsölni, kimosni, lemosni, tárgyait pedig egymás után ki kell vinni a házból úgy, ahogy a holttestével tették. Nagyanyám halála után egy nappal anyám fogta nagyanyám ruháit, megtöltötte velük a régi bőrköfferokat, amik a szekrény tetején türelmesen várták, hogy elinduljanak utolsó útjukra, és elvitte őket a Karitászhoz, nagyanyám ékszereit egy fagyaltosdobozban odaadta a szomszéd unokájának, a kozmetikumokat pedig kidobta a szemétkosárba.

Nagyapám szótlánul követte a mozdulatait, és amikor anyám kihozott a fürdőszobából két fogkefét, és megkérdezte, melyik az övé, csak annyit mondott: *Nem tudom*. Anyám azt hitte, hogy nem érti, ezért magyarázni kezdte, hogy ki szeretné dobni nagyanyám fogkeféjét, ezért mondja meg, hogy ő melyikkel szokott fogat mosni. De nagyapám megismételte: *Nem tudom*. Anyám nem törődve a hazugsággal, egyre csak hajtogatta a kérdést, mire nagyapám megváltoztatta a választ.

Mind a kettő az enyém. Vidd vissza a fürdőszobába.

Akkor mondd meg, hogy melyiket szereted jobban, kérte anyám.

Minek?

Nincs szükséged két fogkefére.

Annyi fogkefém van, amennyit akarok.

Hagyjam itt a mama fogkeféjét emlékébe?

Ha szerettem volna valamit emlékébe, akkor megtartottam volna egy ruhát. Vagy egy nyakláncot.

Kérdeztem tőled, hogy elvihetem-e őket.

Igen.

És mit mondtál? Hogy csináljam, amit akarok, igaz?

Igen.

Most meg azt mondod, hogy szeretnél egy nyakláncot meg egy ruhát.

Nem ezt mondtam, Vesna.

Akkor mit mondtál?

Azt mondtam, hogy ha szeretnék valami emléket. Ha.

Mi ez, ha nem szemrehányás?

Nem szemrehányás.

Akkor mi?

Nem szemrehányás.

Ha anyámnak lelkiismeret-furdalása volt, harapott. Nagyapám orra elé tartotta a két fogkefét.

Három másodperced van, hogy eldöntsd, melyik a tied, három másodperc múlva az egyiket kidobom a szemétkébe.

Én mindkettőt szeretem.

Egy, kettő, három...

Anyám az egyik fogkefét leejtette, egyenesen egy szemeteszsákba, ahol a felesleges dolgokat gyűjtötte.

Nagyapám egy szót sem szólt, ezért anyám azt gondolta, hogy a fogkefe-história ezzel befejeződött, ám amikor másnap visszajött, a fürdőszobai pohárban egy új fogkefét talált, amit nagyapám aznap reggel vett, és aztán haláláig használt. Az a másik, régi fogkefe, amelyik nem a szemeteszsákban végezte, ott állt mellette, és soha többé nem nyúlt hozzá senki. A mosdó szélén álló piros, vízköves, mosatlan műanyag pohárban ezentúl két fogkefe volt. Mind a mai napig.

– Ennél jobb halált kívánni sem lehet. Álmunkban távozni, fájdalom nélkül. Ezt hívják királyi halálnak.

Ezt mondta a halottkém, miközben az előszobában fölvette a cipőjét. Azok közé tartozott, akik leveszik a cipőjüket, hiába gyözködik a háziak, hogy nem szükséges. Anyám biccentett neki, én becsuktam mögötte az ajtót, aztán visszamentünk nagyapámhoz. Még mindig kezemben tartottam a könyvet.

– Minden reggel kávézás közben felolvasott nagyanyámnak. Minden reggel egy fejezetet. Mint egy gyereknek.

– Hiszen gyerek volt – mondta anyám.

Ez igaz. Gyerek egy öreg asszony kezével, amivel gyöngéden megérint és megpróbál megölelni. Gyerek volt, akinek szemében kérés és gyermeki kíváncsiság élt, de e szemek majdnem teljesen eltűntek nehéz, bibircsókos, foltos szemhéja alatt.

Maja néni elbeszéléséből emlékeztem erre a gyerekre, aki alig hallhatóan, félénken azt kérdezte a lányától, aki egy rövid délutáni látogatásra érkezett:

Asszonyom, ismeri ön az édesanyámat?

Igen, válaszolta a nagynéném, aki sohasem ismerte Maria nevű nagyanyját, aki varrónő volt, és fiatalon meghalt tüdőbajban.

Felhívná telefonon, hogy jöjjön értem?, kérte a nagyanyám. *Haza szeretnék menni.*

Maja nagynéném ijedtében elkezdett segítségért kiabálni, hívta az apját, akiről feltételezte, hogy tudja a választ a kérdésre, és tudja, mit mondjon ennek a szegény gyerekeknek, aki mellette ült.

Nagyapám rémülten berohant a konyhából, de amikor Maja elmondta, hogy nagyanyám az édesanyját szeretné látni, megnyugodva a feleségéhez fordult:

Már szóltunk neki, hamarosan itt lesz.

Maja képtelen volt megérteni ezt a végtelenül könnyed hazudozást. Nagyapám szavai megengedhetetlen csalásnak tűntek számára, arcátlanságnak, amit nagyanyám semmivel sem érdemelt ki. Véleménye szerint az apja érzéketlen, és a közömbösség, amivel felélesztette halott anyósát, egyenesen rémisztő volt.

Amíg vársz rá, játsszál ezzel a hölgyel, mondta nagyapám, és visszament a konyhába.

Maja utána akart kiáltani, de nagyanyám megelőzte:

Tud akasztófát játszani?

Nagyapám minden reggel olvasott neki. Nagyanyám a kanapé szélén ült, előredőlve az asztalnál, kávé és sütemény mellett, nagyapám pedig egy fotelban az ablaknál. Mindig a bal kezében tartotta a könyvet, jobbával időnként megemelte a szemüvegét, hogy alóla kipillantva figyelje nagyanyámat, mintha félne, hogy megszökik előle. Aztán várt egy újabb pillanatig, hogy a szemüveg ismét helyére kerüljön az orrán és a betűk kiélesedjenek, majd folytatta az olvasást. Mindig lassan, komótosan, mondatról mondatra. Mint sűrű méz az üveg szélén, a lusta idő szétterült a helyiségben, miközben olvasott. A hősök egymásba szerettek és elváltak, születtek és meghaltak, nagyapám kissé rekedt hangja zavartalanul áradt, betöltötte a szobát, sohasem élve bele magát túlságosan a történetbe. Szeme sarkából mindig nagyanyámra figyelt, a szemmel nem látható jelekre, várta, hátha valami megmozdul benne. Nagyanyám ült mozdulatlanul, csak ujjaival vándorolt a csészek között, megfogott egy-egy kockacukrot, kávéskanalat, aztán visszatette a helyére. Kettejük reggeli miséje volt ez, messze a világ zajától.

Amíg hallgatta férje metronómhangját, gondolatai hangtalanul kibogozhatatlan csomókba fonódtak, és a nyomukban haladva olyan vidékekre tévedt, ahol a szavaknak már nem volt jelentésük, a gondolatok csupán homályos képek maradtak. Tekintete kiürült, légzése sekélyebbé vált, keze megnyugodott, mindaddig, míg kábultan meg nem merevedett. Nagyapám szünetei a nap legcsendesebb percei voltak. Amikor befejezte, a könyvet és a szemüvegét az asztalra tette, a kávé egy tálcan kivitte a konyhába. Csak nagyanyám csészéje maradt az asztalon. Ez a csésze egészen estig ott maradt, hogy emlékeztesse rá, hogy aznap már ittak kávé, és eltelt a soron következő közös reggelük.

Mikor nagyapám visszajött a konyhából, nagyanyámat visszahívta a valóságba. Nagyanyám néha megszólalt, kérte, hogy vigye ki az üres kávéscsészét, máskor csak kérdően nézte, vagy nagyapám nem várta

meg, hogy megtörje a csendet. A nap folytatódott, és ideje volt más kötelességek, más rítusok után nézni.

Nem kell egyedül lenned ahhoz, hogy magányos legyél, mondta nagyapám egyszer régen, de akkor nem értettem, mit akar mondani. Vagy nem is igyekeztem megérteni. Elengedtem a fülem mellett, nem tudatosítottam magamban, hogy magáról beszél, nagyanyám hosszú búcsújáról, a lemerülő emlékekről, reményvesztettségéről. Akkoriban nem gondolkodtam el azon, hogy nagyanyám tudatának elvesztése mennyiben befolyásolta az övét, eszembe sem jutott, hogy nagyanyám nélkül kettőjüknek vége, hogy nagyanyám őrizte kettejük történetét, és nagyapámnak hosszú éveken keresztül néznie és látnia kellett, ahogy mindez semmivé lesz, nagyanyámban végig kellett néznie saját lassú halálát.

Sohasem gondoltam bele, hogy mekkora szomorúság van abban a pillanatban, amikor rájössz, hogy akivel egy takaró alatt alszol, már nem ismer meg téged, hogy az ő szemében, amely eddig minden meztelenséged és ösztönös borzongásod tükrözte, már csak egy teljesen idegen ember vagy. Mennyire egyedül vagy akkor. És milyen végtelenül magányos.

Azt gondoltam nagy naivan, mint mindig, amikor nem rólunk és saját fájdalmunkról van szó, hogy nagyapámnak a legnehezebb volt nagyanyám leépülését és szenvedését végignézni, napról napra szembesülni fokozódó feledékenységével, agyafúrt módszerekhez folyamodni, hogy ne felejtse el bevenni a zöld tablettát ebéd és a sárgát a piros-fekete előtt, unalomig ismételtetni, hogy még csak dél van, és ha most elalszik, éjszaka nem fog tudni aludni, bemutatni neki saját lányait, és meggyőzni nagyanyámat arról, hogy tényleg otthon vannak, ez a ház az övék. Azt hittem, hogy a legnehezebb elviselni az örökös félelmet, hogy amikor sorban állsz kenyérért vagy éppen a villanyszámlát fizeted be, ő kilép a ház ajtaján, amit elfelejtettél

bezárni, hiszen már te is öreg vagy és feledékeny, és kimegy az utcára egyedül, senki sem fogja látni, mert az öreg embereket igazából senki sem veszi észre.

Sohasem jutott eszembe, hogy tulajdonképpen egyedül az aggódás és a szánalom segítettek nagyapámnak túlélni, ez a két dolog tartotta életben kozmikus magányában, nem engedték, hogy végleg úrrá legyen rajta az a meggyőződés, hogy elárulták. Biztosan nagyon csábító volt azt hinni, hogy becsapták, elárulták, olyan könnyű lett volna átengedni magát ennek az érzésnek, de nagyapám soha nem engedte, hogy ez megtörténjen. Soha nem szűnt meg aggódni és nem fogyott ki belőle a szánalom.

Anyám szemben ült velem az asztalnál, szokatlanul nyugodtnak és megfontoltnak látszott. Csak a jobb keze árulta el, egyenlőtlen ritmusban hol közeledett, hol távolodott az arcától. Mutató- és középső ujja hozzáért enyhén szétnyílt ajkaihoz, mint mikor még cigarettát tartottak a szája előtt. Ám valahányszor tudatára ébredt ennek a képzeletbeli dohányzásnak, a keze az asztallapra esett.

– Ki kéne takarítani egy kicsit. Hogy fogadhassuk az embereket.

Nem várta meg a válaszat, csak felállt, kiment a konyhába, és hozzáfogott a felgyülemlett edények mosogatásához. Ugyanúgy, mint nagyanyám halálakor, most is el akarta tüntetni a nyomokat az elhunyt után. A mosogatóból pára szállt fel, és anyám azt figyelte, hogyan tűnik el a lefolyóban nagyapám utolsó vacsorájának maradványa. Aztán mintha valamiért meggondolta volna magát, visszatette a pultra a mosatlan dzsekvát, és egy konyharuhával, amibe a kezét törölte, visszajött a szobába.

– Tudod, mi jutott most eszembe? ... Nem is tudom, hogy most szabad-e... de csak ketten vagyunk ... Fiatal koromban, amikor még itthon laktam, úgy tizenöt lehettem, amikor tényleg sokat olvastam ... volt egy nagyon rossz szokása, ha észrevette, hogy olvasok, például,

ha este hazajött a munkából, és én a szobámban olvastam, odajött hozzám, és elkezdett valamit magyarázni. Semmi fontosat... igazából csupa ostobaságot. És sohasem kérdezte meg, hogy zavar-e... Ő akkor egyáltalán nem olvasott semmit. Nem volt rá ideje. A hozzánk hasonló olvasók kissé idegesítették. Mert beszélgetni szeretett volna. Szeretett velünk beszélgetni. És most, nézz körül... ennyi könyv. Könyvvel a kezében halt meg... Arra sem emlékszem, hogy mikor beszélgettünk komolyan utoljára... Akkor tényleg minden megváltozott. Egyiptom megváltoztatta. Mindkettőjüket, mindannyiunkat. Mintha egész Kairó beszorult volna közé és a világ többi része közé, eltávolítva őt tőlünk. Régen annyira a miénk volt, csak a miénk. Tele valami szokatlan melegséggel, hogy az embernek kedve támadt megölelni. Tudom, hogy furcsán hangzik, de volt benne valami nőies... Valami gyöngéd, szelíd... Aztán később...

Bár tudtam, hogy anyám nem fogja elsírni magát, odaléptem hozzá, és magamhoz öleltem. Nem volt az ölelések embere, de a vállamra hajtotta a fejét, és hozzám bújt. Egy pillanatig mozdulatlanul álltunk térben és időben, ő pedig nem bánta, hogy a konyharuha kicsúszott a kezéből, és leesett a padlóra.

Éjszaka arra riadtam fel, hogy valaki csenget, felültem az ágyon, de biztos voltam benne, hogy valami éjszakai bagoly, aki észrevette a tévedését, és már tovább is ment. De a csengetés folytatódott. Amikor anyám felkelt, és kelletlenül kiment az előtérbe, már sejtettem, ki lehet.

Az ajtónyitást hosszú csend követte. Nem álltam jó helyen, ezért csak messziről figyeltem anyámat az ajtóban, és csak elképzeltem a küszöb túloldalán álló két mozdulatlan alakot. Egy percig attól is tartottam, hogy anyám nem engedi be őket, amire kétségtelenül képes volt, eltekintve attól, hogy még ott feküdt nagyapám holtteste, aztán mégis hátralepett.